

nieprzynawania się do tej działalności w warunkach kształtującego się ładu ustrojowego w Polsce po II wojnie światowej.

Wielce wartościową część pracy stanowią starannie opracowane noty biograficzne ludzi związanych z działalnością „Alfy”; są one zarówno materiałem pogłębiającym wiedzę o walce niepodległościowej, konspiracyjnej, jak też ilustrującym losy, postawy, zachowania ludzi żyjących i pracujących w zmieniających się realiach politycznych, a w tym w sytuacji zagrożenia gehenną wojenną; zaprezentowano 31 notę ludzi związanych z tworzeniem rzeczywistości morskiej.

Ilustracyjny oraz pogłębiający wiedzę zawartą w wykładzie jest obraz zawarty w 28 dokumentach, zawartych w aneksie; dokumenty są dobrane wielce starannie z punktu widzenia prezentacji działalności „Alfy” oraz złożoności jej działalności, urzeczywistniania założeń i celów ideowych oraz praktycznych; wśród dokumentów znajdują się raporty najwyższych władz, komendantów, pisma urzędowe obrazujące ład instytucjonalny, instrukcje, meldunki, depeze, notatki itp.

W prezentacji bazy źródłowej i literatury przedmiotu podkreślono selektywność; wymieniono w zestawieniu bibliograficznym najważniejsze materiały archiwalne oraz wspomnienia, artykuły i opracowania najistotniejsze, z punktu widzenia Autorów książki, dla zarysowania problemu.

Lektura prezentowanej książki ujawnia, jak wiele złożonych kwestii dotyczących postaw, zachowań, wartości wciąż pozostaje w cieniu życia politycznego; wiele bohaterskich zachowań skazanych jest na pozostawanie w sferze głębokiego ukrywania. Książka zasługuje na dużą uwagę poznawczą czytelników interesujących się najnowszą historią polityczną, a w tym polityką morską.

Andrzej Chodubski

Grzegorz Piwnicki, *Kultura polityczna kadry Marynarki Wojennej Rzeczypospolitej Polskiej w procesie współczesnych przemian ustrojowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2005, ss. 378.

Wśród nośnych zagadnień poznawczych w warunkach współcześnie zachodzących procesów transformacji ustrojowej sytuują się zagadnienia:

zderzenia się tradycji i wyzwań teraźniejszości, łączenie się tradycji i wyzwań współczesnych, ewolucja kultury obywatelskiej, reakcje, aspiracje i opory społeczne związane z perspektywą funkcjonowania nowego ładu kulturowo-cywilizacyjnego. Kwestie te istotne są zarówno w odniesieniu do jednostek, jak i zbiorowości. Charakterystyczne w tym względzie są postawy, zachowania i aspiracje wyrażające się w kulturze politycznej ludzi tzw. aparatu władzy. Problem ten ujawnił się ostatnio w oglądzie analitycznym oraz syntetycznym posługując się rzeczywistością kadry Marynarki Wojennej Rzeczypospolitej Polskiej wieloletnim pracownikiem tej instytucji Grzegorz Piwnicki. Posługując się starannie zgromadzoną literaturą przedmiotu dotyczącą zarówno Marynarki Wojennej RP, jak i kultury politycznej oraz wynikami badań własnych prowadzonych w tej instytucji wskazał, że kultura polityczna kadry Marynarki Wojennej jest ważną instytucją kształtującą określone postawy, zachowania i dążenia zarówno w wymiarze formacji, jaką jest wojsko, jak i w życiu ogólnopolskim oraz globalnym; podkreślił, że poziom kultury politycznej wywiera przemożny wpływ na urzeczywistnianie określonych decyzji społeczno-politycznych, co ujawnia się szczególnie w warunkach radykalnych zmian, do których należą przemiany ustrojowe dokonujące się w Polsce od 1989 r.

Problem zaprezentowano w czterech rozdziałach książki, zatytułowanych kolejno: I. Pojęcie, przedmiot, zakres kultury politycznej; II. Ogniwa dziedzictwa przeszłości generujące kulturę polityczną w Polskiej Marynarce Wojennej; III. Podmioty polityczne kształtujące kulturę polityczną kadry zawodowej w Marynarce Wojennej po 1980 roku; IV. Specyfika postaw, wartości i zachowań politycznych kadry zawodowej Marynarki Wojennej.

W rozdziale pierwszym wyodrębniono zagadnienia: 1. O definiowaniu kultury politycznej; 2. Typy kultury politycznej; 3. Socjalizacja polityczna; 4. Tradycyjne ogniwa polskiej kultury politycznej; 5. Specyfika kultury politycznej wojska.

W rozdziale drugim zarysowano problem w łaździe chronologicznym; 1. Ze średniowiecza; 2. Z czasów nowożytnych; 3. Z okresu międzywojennego; 4. Z czasu II wojny światowej; 5. Z rzeczywistości ustrojowej po II wojnie świa-

towej; 6. Ceremoniał morski. W rozdziale trzecim przedstawiono analizę kultury politycznej następujących podmiotów: 1. Władze państwowe; 2. Partie polityczne; 3. Organizacje społeczne; 4. Media; 5. Kościół rzymskokatolicki i związki wyznaniowe; 6. Bohaterowie, przywódcy, dowódcy. W rozdziale czwartym przedstawiono analizę zagadnień: 1. Zainteresowanie zjawiskami i procesami politycznymi; 2. Emocjonalne aspekty postaw politycznych; 3. Akceptowane wzory zachowań politycznych; 4. Stosunek do tradycyjnych wartości społeczno-politycznych; 5. Ocena współczesnej rzeczywistości społeczno-politycznej; 6. Ujawniające się aspiracje i dążenia społeczno-zawodowe.

Metodyczne i metodologiczne wprowadzenie do wykładu stanowi „Wstęp”. Wskazuje się w nim, że kultura polityczna kadry zawodowej uległa w ostatnich 25 latach istotnym przewartościom i zmianom; na drodze ewolucji dokonywały się zarówno zmiany ogólnie, jak i oddolne, co wiązało się z opracowaniem nowej strategii i taktyki, sformułowaniem nowych zadań i programów funkcjonowania instytucji.

W sferze kultury politycznej wyzwaniem pozostawały: a) idea i praktyka podtrzymywania tradycji oręża polskiego na morzu; b) pielęgnowanie tradycji własnych jednostek i patronów; c) postawy i zachowania patriotyczne; d) przestrzeganie obywatelskich wartości; e) znajomość kultury prawniczej; f) kształtowanie postaw i zachowań politycznych marynarzy i kadry w kontekście państwowym; g) przestrzeganie w życiu służbowym zasad etyki i honoru żołnierskiego; h) formowanie marynarskiego „esprit de corps”, dobrze pojętego koleżeństwa wojskowego; i) kulturowanie ceremoniału morskiego. Zadania te w istotnym stopniu profesjonalnie realizowała kadra dowódcza, posiadająca staranne wykształcenie zdobyte w poprzednim systemie politycznym; podkreślono tu, że Marynarka Wojenna jako środowisko posiada swój odrębny system wartości i swoiste normy społeczne, które powodują określone zachowania, postawy oraz aspiracje społeczno-polityczne (s. 6).

Przypomniano też, że Autor książki związany jest z Marynarką Wojenną zawodowo. W 1977 r. podjął w niej pracę; pełnił m.in. funkcje: dowódcy plutonu w 11 pułku łączności Marynarki Wojennej w Wejherowie, 5 lat pracował w Dowództwie Marynarki Wojennej, w tym 4 lata jako prze-

wodniczący Rady Młodzieżowej, następnie 12 lat był zastępcą dowódcy pułku i szefem sekcji wychowawczej 1 Morskiego Pułku Strzelców w Gdyni; w 1998 r. podjął pracę w charakterze nauczyciela akademickiego Marynarki Wojennej.

Poszukując odpowiedzi na pytanie, jaką rolę pełni kultura polityczna w Marynarce Wojennej postawił zarówno pytania poznawcze odnoszące się ogólnie do istoty kultury politycznej, jak i szczegółowe dotyczące Marynarki Wojennej, m.in.: jakie są tradycyjne ogniwa kultury politycznej w Marynarce Wojennej? jaką rolę w kulturze politycznej pełnią symbole i ceremoniał morski, bohaterowie, autorytety polityczne, przywódcy oraz dowódcy wojskowi? jaki wpływ na kształtowanie poziomu kultury politycznej kadry Marynarki Wojennej wywierają centralne instytucje, organizacje polityczne i społeczne, Kościoły oraz autorytety moralne i przywódcy? jaka była rzeczywistość identyfikacji politycznej kadry zawodowej Marynarki Wojennej z systemem politycznym państwa w latach 1980–1989 oraz w jakim stopniu po 1989 r. ujawniła się nowa rzeczywistość? w jakim zakresie poziom kultury politycznej kadry zawodowej odbijał się na realizacji zadań służbowych? jakie ujawniają się współczesne aspiracje społeczno-polityczne i dążenia zawodowe kadry Marynarki Wojennej?

Charakteryzując przeprowadzone badania własne wskazano, że objęto nimi 407 osób (28 oficerów starszych, 108 oficerów młodszych, 132 chorążych, 139 podchorążych zawodowych); była to grupa reprezentatywna dla środowiska kadry zawodowej Marynarki Wojennej. Badano kadre zawodową służącą w różnych garnizonach, poczynając od środowisk wiejskich (jednostka lotnictwa w Siemierowicach) a na dużych miastach, np. Gdynia kończąc. Wyselekcjonowano kadre pod względem zajmowanych stanowisk służbowych; różniono: dowódców, sztabowców, logistyków, oficerów wychowawczych, administratorów, naukowo-dydaktycznych i innych, np. służących w żandarmerii wojskowej. Analizowano wykształcenie kadry zawodowej, pochodzenie społeczne, sympatie polityczne kadr biorącej udział w badaniu (s. 8).

W analizie poznawczej przywołując różne podejścia dotyczące definiowania kultury politycznej podkreślono nośne ostatnio pojmowanie jej jako ogół postaw, wartości i wzorów zachowań dotyczących wzajemnych stosunków władzy

i obywateli. Określa się przez kulturę polityczną: a) wiedzę o polityce, znajomość faktów, zainteresowanie nimi; b) ocenę zjawisk politycznych, sądy wartościujące dotyczące tego, jak powinna być sprawowana władza; c) emocjonalną stronę postaw politycznych, jak np. miłość ojczyzny, poczucie humoru, nienawiść do wrogów; d) uznawanie w danym społeczeństwie wzorów zachowań politycznych, które określają, jak można i jak należy postępować w życiu politycznym (s. 19). Wskazując na typy kultury politycznej przywołano oraz przedstawiono analitycznie ustalenia teoretyków tego zagadnienia, a przede wszystkim badaczy Gabriela Almonda i Sydneya Verby; wskazano na; a) parafialną kulturę polityczną „poddaną” i „uczestniczącą”.

Istotny aspekt poznania dotyczy specjalizacji politycznej; podkreślono tu, że polityka jest ważnym obszarem, w którym zachodzą procesy socjalizacji; ludzie podlegają socjalizacji politycznej – wdrażają się do określonej kultury politycznej i reguł gry obowiązujących w sferze polityki; roli czynnego politycznie obywatela człowiek uczy się ciągle, co jest szczególnie widoczne w społeczeństwie ulegającym głębokim zmianom politycznym; proces ten trwa przez całe życie jednostki.

Dużo miejsca w analizie poświęca się mitologizacji postaw i zachowań politycznych współtworzących kulturę; podkreśla się rolę tzw. skostniałych komponentów postaw i zachowań społecznych Polaków, a w tym: 1. katolicyzmu, 2. romantyzmu, 3. anarchizmu, 4. demokracji, 5. apologetyzmu postępu.

Odnosząc wiedzę teoretyczną o kulturze politycznej do rzeczywistości wojskowej podkreśla się odrębność i specyfikę postaw i zachowań ludzkich; zauważa się, że armia jest wielką grupą ludzi powiązanych instytucjonalnie i hierarchicznie (s. 55). W funkcjonowaniu decyzyjnym ważne ogniwa kultury politycznej stanowią: a) symbole; b) rytuały; c) wartości – preferowane i cenione przekonania; d) normy charakteryzujące sposób realizacji przyjętych wartości (zakazy, nakazy, prawa, obowiązki, obyczaje i zwyczaje wojskowe); f) mity – uproszczone wartości.

Wskazano odwołując się do ustaleń badawczych najistotniejsze wartości aprobowane przez żołnierzy Wojska Polskiego ujawniające się w akceptacji poszczególnych wartości, m.in. takich, jak: odpowiedzialność, uczciwość, sprawdli-

wość, honor, dbałość o podwładnych, rzetelność, zdyscyplinowanie, patriotyzm, odwaga, ideowość, tolerancja. Najważniejsze wartości w zmniejszającym się ładzie politycznym zdobyły tzw. *stricte* wojskowe, tj. odpowiedzialność, dbałość o podwładnych, zdyscyplinowanie, sprawiedliwość i honor (s. 68).

Rozpoznając dziedzictwo kulturowe dotyczące kultury politycznej Marynarki Wojennej podkreślono, że historia ma trwałe miejsce w świadomości kadry zawodowej, głównie w warstwie symbolicznej oręza polskiego. Kultura polityczna kadry zawodowej ma swoje antecedencje ukształtowane przez historię; przypomina się, że w środowisku ludzi morza istnieje wielość zwyczajów i obyczajów; tradycje te powstały pod wpływem bojaźni, jaka w odległej przeszłości ludzie odczuwali przed groźnymi zjawiskami przyrody, jak też pod wpływem rozwoju techniki żeglarskiej czy warunków życia na morzu. Były one skutkiem kontaktów między żeglarzami różnych nacji (s. 134).

Prezentując podmioty polityczne kształtujące kulturę polityczną wskazano na założenia w dokumentach, instrukcjach oraz na wyniki uzyskane w badaniach własnych; w sferze postaw, zachowań oraz wyrażanych opiniach ujawniały się istotne rozbieżności, np. z badań własnych wynikało, że ok. 79% badanej kadry zawodowej nie identyfikowało się z polityką państwową w latach 1980–1981; politykę tę popierało 18% badanych (s. 149). Wskazano, że stosunek kadry zawodowej Marynarki Wojennej do władz państwowych w latach 1980–2000 zmieniał się wraz ze zmianami politycznymi, ale były to zmiany nie wypływające z lojalności wobec armii, wobec państwa; kadra wykonywała rozkazy i polecenia przełożonych i władz w takim samym stopniu w latach osiemdziesiątych, jak i w 2000 r. (s. 156–157).

Ukazując rzeczywistość partyjną wskazano, że po 1989 r. zakazano prowadzenia działalności politycznej w wojsku; żołnierze zawodowi zgodnie z Konstytucją RP z 2 kwietnia 1997 r. zobowiązani są do zachowania neutralności w sprawach politycznych; postulat apolityczności wojska zapisano w uchwale Sejmu RP z 16 lutego 1995 r.; podkreślono w nim „Ze względu na wagę funkcji wykonywanych przez Wojsko Polskie nie może być ono miejscem ścierania się różnych orientacji politycznych, samo też nie może być

podmiotem politycznym” (s. 159). Zauważa się, że spośród kadry zawodowej służącej w wojsku w 2001 r. tylko 14% respondentów należało do PZPR, pozostałe 86% nie należało lub nie udzieliło odpowiedzi (s. 160).

Z badań przeprowadzonych przez Autora wynika, że zdecydowana większość kadry zawodowej wyrażała w 2001 r. przekonanie, że w armii nie powinny działać żadne organizacje społeczno-polityczne, na opinię tę wskazało 61,18% ogółu badanych.

Zawodową kadrami Marynarki Wojennej zarysowano jako społeczność bardzo hermetyczną, odporną na kontakty zewnętrzne; rzeczywistość ta jest konsekwencją charakteru służby, a w tym częstych dyżurów bojowych, niemożności oddalenia się bez zgody dowódcy poza miejsce zamieszkania, dłuższych pobytów na poligonach morskich, zadań bojowych, np. dozorów morskich; ład ten utrudnia utrzymywanie kontaktów towarzyskich, a nawet nie służy kontaktom rodzinnym. W tej sytuacji ujawnia się dość duże zaufanie do środków masowego przekazu; najbardziej krytyczną w stosunku do mediów grupą osobową byli oficerowie (s. 190).

Ponad 62% żołnierzy zawodowych zadeklarowało, że są praktykującymi katolikami i biorą udział w życiu Kościoła; 36% wskazało, że nie praktykuje zasad wyznaniowych i religijnych; w sferze tej ujawniały się istotne zmiany; 17% kadry badanej wskazało, że po 1989 r. zaczęło oficjalnie uczęszczać do Kościoła; 90,66% kadry zawodowej wskazało, że Kościół wywiera znaczący wpływ na kształt życia politycznego w kraju, a co za tym idzie i kulturę polityczną (s. 208).

Istotny aspekt poznania dotyczy kultywowania tradycji Marynarki Wojennej; przypomina się, że w 1989 r. patronami jednostek było: 9 bohaterów z okresu powstań narodowych i walk o granice państwa, 24 bohaterów z czasów konspiracji (wszystkich orientacji politycznych), 9 patronów z okresu wrześnieowych zmagani 1939 r. I Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, 50 z Ludowego Wojska Polskiego, 15 z rodzimego i międzynarodowego ruchu robotniczego, 7 nosiło nazwy bohaterów z sił Układu Warszawskiego. Zarządzeniem z 12 września 1991 r. zniesiono dotychczasowe nazwy jednostek w siłach zbrojnych (s. 212–213).

Analizując problem zaufania kadry zawodowej do byłych dowódców Marynarki Wojennej

w XX w. podkreślono, że najkorzystniej ujawni się w tym względzie obraz dowódców, którzy pełnili swoje obowiązki w ostatnich latach; wśród nich wymieniali respondenci najczęściej wiceadmirałów Romualda Wągę, Piotra Kołodziejczyka, Kazimierza Porębskiego i kontradmirała Włodzimierza Steyera. Przywołując autorytety życia publicznego, a w tym wojskowego i Marynarki Wojennej najwięcej wskazań badanych ujawniło papieża Jana Pawła II, marszałka Józefa Piłsudskiego. Spośród współczesnych polityków z opcji lewicowej wymieniano najczęściej: Aleksandra Kwaśniewskiego, Leszka Millera, Wojciecha Jarużelskiego, Marka Borowskiego, z opcji zwanej solidarnościową: Jacka Kuronia, Andrzeja Olechowskiego, Tadeusza Mazowieckiego, Bronisława Geremka, Adama Michnika (s. 221).

W refleksji uogólniającej wiedzę o czynnikach generujących i stymulujących kulturę polityczną Marynarki Wojennej wskazano, że w dużym stopniu ujawniają się w tym względzie zależności od systemu politycznego państwa, oddziaływanie rozstrzygnięć ustrojowo-prawnych oraz od obowiązującej ideologii; w rzeczywistości przed 1989 r. przemożny wpływ na postawy, zachowania obywatelskie określane mianem kultury politycznej miała partia oraz organizacje społeczne, jako powszechne było upartyjnienie wyższych dowódców oraz aktywu młodzieżowego; istotny też wpływ na generowanie postaw i zachowań politycznych miał Kościół, jako że identyfikowało się z nim większość kadry zawodowej; po odgórnym, decyzyjnym wprowadzeniu zasady apartyjności kadry zawodowej ujawniała się krytyczna ocena roli partii oraz wielu zachowań decyzyjnych w wojsku; istotne przewartościowania znaczący się w sferze tzw. autorytetów, aczkolwiek ważną rolę w tym względzie odgrywały władze państwowe i wojskowe (s. 222).

Charakteryzując zainteresowanie polityką przez kadry zawodową Marynarki Wojennej wskazano, że tylko 5% ogółu badanych ujawniało niezainteresowanie życiem politycznym, a 80% tej populacji oceniało swoje zainteresowanie jako „duże” bądź „średnie” (s. 227). W rzeczywistości politycznej sprzed 1989 r. za najważniejsze wydarzenia uznawano: wybór na papieża Jana Pawła II, powstanie NSZZ „Solidarność”, wprowadzenie stanu wojennego, obrady okrągłego stołu, protesty w sierpniu 1980 r. Spośród wydarzeń po 1989 r. za najważniejsze uznawano:

rozwiązanie PZPR, przystąpienie Polski do NATO (12 marca 1999 r.), wybory z 4 czerwca 1989 r., wybór na prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego oraz wybór na prezydenta Lecha Wałęsy (s. 234).

Określając stosunek kadry zawodowej do zachodzących przemian ustrojowych w Polsce ujawnili respondenci preferencję dla powolnego, ewolucyjnego procesu zmian systemu politycznego ukierunkowanego na urzeczywistnianie wartości demokratycznych życia społeczno-politycznego. W emocjonalnym oglądzie rzeczywistości politycznej oraz wojskowej, zwłaszcza swego miejsca w tej instytucji ujawniło się duże zróżnicowanie postaw akceptacji, legitymizacji istniejącego stanu, jak też krytyczny stosunek do wielu zjawisk, zwłaszcza decyzyjnych. Podkreślono przy tym, że ponad 18% badanej kadry zawodowej stanowili ludzie, którzy odnieśli sukcesy zawodowy; po ukończeniu szkół wojskowych otrzymali oni miejsce pracy w dużych garnizonach, zajęli znaczące stanowiska służbowe oraz uzyskali możliwość realnego awansu w hierarchii służbowej; część z nich znalazła się w tzw. Funduszu Przyspieszonego Rozwoju, co dawało szansę dalszej edukacji w akademiach wojskowych w kraju oraz za granicą; część tej kadry wywodziło się z rodzin wojskowych, co też wpływało korzystnie na drogę realizacji zawodowej oraz uzyskiwanie awansów (s. 260); pozytywnie oceniono tzw. „przywileje służb mundurowych”, a w tym możliwości uzyskiwania mieszkań, kredytów, zatrudnienia w instytucjach wojskowych członków najbliższej rodziny itp. Jednocześnie z akceptacją obowiązującego ładu ujawnili respondenci legitymizację działalności opozycyjnej, co wiązało się z przewarściowaniami w postawach ideowych; w rzeczywistości wojskowej opozycjoniści ujawniali się zwykle jako przedstawiciele nowej władzy, a żołnierze zawodowi w stosunku do władzy odczuwają respekt i wykazują postawę akceptacji (s. 262). 88,77% respondentów opowiedziało się za ładem hierarchicznym w funkcjonowaniu życia instytucjonalnego; ważny jest w tym względzie udział odpowiedzi wskazujących na bezwzględne podporządkowanie się przełożonym i ich rozkazom. Negatywny stosunek ujawniła kadra zawodowa Marynarki Wojennej do wprowadzanych reform polityki społecznej, a w tym do przemian w służbie zdrowia, systemu emerytalnego, oświatowego.

W prezentacji postaw i zachowań ludzi Marynarki Wojennej wskazuje się, że wśród kadry oficerskiej znaczącą społeczność stanowią jednostki pasjonujące się sprawami wojska od wczesnych lat młodości, że wkraczając do rzeczywistości wojskowej ujawniają znajomość specyfiki instytucji oraz dają wyraz jej akceptacji; w instytucji tej zdobywają zwykle wykształcenie specjalistyczne oraz w niej ukształtowany jest świat wartości kulturowo-cywilizacyjnych; nierzadko w szeregach armii znajdują się przedstawiciele niezamożnych grup społecznych (robotniczych, chłopskich).

W refleksji uogólniającej wskazuje się, że kadra zawodowa Marynarki Wojennej mimo akceptowania zasady apolityczności armii ujawnia zainteresowanie zjawiskami i procesami politycznymi zachodzącymi w państwie; wyraża pozytywny stosunek do zachodzących zmian ustrojowych, a w tym do demokratyzacji systemu politycznego; nierzadko jednak ujawnia kadra zawodowa emocjonalny stosunek do ogniw przemian ustrojowych. W opinii kadry zawodowej armia cieszy się dużym szacunkiem społeczeństwa (s. 312–313).

Podsumowując rozważania analityczne, a w tym wiążąc postrzeganie zjawisk i procesów kultury politycznej z refleksją poznawczą wynikającą z wiedzy teoretycznej wskazuje się, że kadra zawodowa Marynarki Wojennej odegrała ważną rolę w procesach przemian ustrojowych zapoczątkowanych w Polsce w latach osiemdziesiątych. Przejawiała się znajomość interesu narodu i państwa, znajomość norm i praw rządzących polityką.

Podkreślono, że kultura polityczna wojska jest specyficzna ze względu na to, że ujawnia się w instytucji z powołania swego niedemokratycznej; armia jest zhierarchizowana, obowiązuje w niej posłuszeństwo i wykonywanie rozkazów wydawanych przez przełożonych; powoduje to, że część kadry zawodowej świadomie wybiera swoisty styl bycia i postępowania służbowego; są to elementy negatywnie wpływające na poziom kultury politycznej kadry zawodowej, m.in. ujawnia się dwulicowość, tj. inne poglądy i oceny wyraża się wobec przełożonych, a inne w środowisku współpracowników; inne jest prezentowanie się w miejscach oficjalnych, a inne w pracy oraz poza pracą; rodzi to siłę relatywizmu, oportunisty, osłabienie autorytetów, zmienność opinii, postaw,

zachowań, aspiracji. Podkreśla się, że kultura polityczna wojska różni się w istotnym stopniu od tej rzeczywistości charakteryzującej całe społeczeństwo; jest to konsekwencja procesów decyzyjnych, socjalizacyjnych, relacji między rządzącymi i rządzonymi (s. 315).

Zwracając uwagę na predyktowność zauważa się, że zmiany w kulturze Marynarki Wojennej RP następować będą w krótkim czasie, jako że siłami generującymi tę rzeczywistość są przede wszystkim: restrukturalizacja wojska, a w tym zmniejszanie się stanów osobowych, zmiany pokoleniowe, odchodzenie z instytucji kadry zawodowej sprzed lat transformacji ustrojowej, zmiany elit politycznych oraz wprowadzania nowych zasad organizacyjnych w rzeczywistości wojskowej.

Część składową pracy stanowi aneks; zamieszczono w nim ankietę, którą zastosowano w prowadzeniu badań własnych oraz materiały ilustrujące niektóre kwestie podniesione w wykładzie, m.in. rozkaz Ministra Obrony Narodowej nr 1, z dn. 2 stycznia 1991 r. w sprawie dziedziczenia i kultuowania tradycji oręża polskiego. Starannie wykonano zestawienie bibliograficzne oraz na podkreślenie zasługuje sporządzenie indeksu osobowego.

W ogólnej recepcji poznawczej należy zauważyć, że prezentowana praca dostarcza interesującej warstwy wiedzy faktograficznej o kulturze politycznej kadry zawodowej Marynarki Wojennej RP; dostarcza się nadto oryginalnej interpretacji zachodzących w niej przemian w warunkach przekształceń ustrojowych.

Andrzej Chodubski

Marek Dziecielski, *Organizacja i funkcjonowanie sądownictwa szlacheckiego w ziemi łęborsko-bytowskiej w XV–XVIII wieku. Urzędnicy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2006, ss. 274.

Rezonans tradycji w długim horyzoncie czasowym, a w tym tworzenie się ładu instytucjonalnego w przestrzeni lokalnej jest istotnym wyzwaniem badań cywilizacyjnych; na dużą uwagę w tym względzie zasługuje zagadnienie sądownictwa, gdzie obok rzeczywistości normatywnej istotną rolę pełni ład społeczny, moralny. Odwo-

ływanie się do tradycji szlacheckiej w przestrzeni kulturowej kaszubskiej jest nośnym wyzwaniem poznawczym; zadania tego podjął się ostatnio dr Marek Dziecielski, który z niezwykłą starannością, dociekliwością poznawczą zaprezentował organizację i funkcjonowanie sądownictwa szlacheckiego w ziemi łęborsko-bytowskiej w XV–XVIII w.

Wykład w prezentowanej książce podzielono na dwie części; w pierwszej zaprezentowano charakterystykę szlachty łęborsko-bytowskiej oraz organizację sądownictwa w tej przestrzeni; w drugiej zaś, przedstawiono spisy urzędników sądowych oraz ich biogramy. Prezentację wiedzy faktograficznej poprzedza „Wstęp”, w którym wyodrębniono trzy zagadnienia: 1. Cel, przedmiot i zakres pracy; 2. Charakterystykę źródeł i literatury i 3. Zasady sporządzania spisu i biogramów urzędników. Jest to istotna metodyczno-metodologiczna część pracy; wyjaśnia się w niej nie tylko podstawowe kwestie podniesione w wykładzie, ale też prezentują się tu istotne kwestie z zakresu tzw. nauk pomocniczych poznania przemian dziejowych, a zwłaszcza z metodyki ustalania faktografii biograficznej. Wskazuje się tu inspirację podjęcia się rozpoznania problemu, a mianowicie pominięcie spisu urzędników sądowych powiatu łęborsko-bytowskiego w wydawnictwie z 1990 r. pt. *Urzędnicy Prus Królewskich XV–XVIII wieku*, co wiązało się z czasową przynależnością (w latach 1637–1657) tej ziemi do Prus Królewskich. Podkreśla się też, że ten krótki czas wywarł w rzeczywistości ważny wpływ na kształtowanie wielu instytucji samorządowych, a w tym na sądownictwo (s. 7).

W ogólnej refleksji problemu zwraca się uwagę na losy historyczne przynależności administracyjno-politycznej ziemi łęborsko-bytowskiej; jako cezurę początkową wymieniono 6 marca 1454 r., tj. ogłoszenie przez Kazimierza Jagiellończyka inkorporacji Pomorza Gdańskiego, a w jego obrębie ziemi łęborskiej i bytowskiej; w 1772 r. mocą traktatu rozbiorowego Rzeczypospolitej stała się częścią państwa pruskiego, w obrębie prowincji Prusy Zachodnie; 15 maja 1777 r. utworzono z nich powiat (Kreis), na czele stanął landrat, którego siedziba mieściła się w Łęborku; stan ten trwał do 1845 r. od 1 stycznia 1846 r. podzielono go na dwie odrębne jednostki administracyjne.

Charakteryzując źródła oraz stan badań dotyczący prezentowanego problemu starannie za-